

GRAMMATIK KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'YINLI METODLARNING O'RNI

Aytimbetova Dilbar Azirbaevna

Chimboy tumani 33-sonli maktabning o'zbek tili o'qituvchisi

Chimboy tumani, Qoraqalpog'iston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17394143>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-oktabr 2025 yil

Ma'qullandi: 15-oktabr 2025 yil

Nashr qilindi: 20-oktabr 2025 yil

KEY WORDS

*grammatik ko'nikma, o'yinli
metodlar, interfaol ta'lim,
motivatsiya, boshlang'ich sinf, ona
tili, ta'lim samaradorligi*

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'zbek tili ta'limida grammatik ko'nikmalarni shakllantirish jarayonida o'yinli metodlardan foydalanishning samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — grammatik bilimlarni o'quvchilarga qiziqarli va faol ishtirok asosida yetkazish, ularning nutqiy va grammatik kompetensiyasini rivojlantirishdir. Tadqiqot jarayonida umumta'lim maktabining 3–4-sinfida tahsil olayotgan 30 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Tajriba davomida "Grammatik domino", "So'z zanjiri", "Top va javob ber", "Kim chaqqon?" kabi interfaol va o'yinli topshiriqlar qo'llanildi. Natijada tajriba guruhi o'quvchilarining grammatik qoida va shakllarni anglash, ularni og'zaki va yozma nutqda to'g'ri qo'llash ko'rsatkichlari an'anaviy metod bilan taqqoslaganda sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Tadqiqot grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda o'yinli metodlar motivatsiyani kuchaytirishi, faol ishtirokni ta'minlashi va o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga yordam berishini ko'rsatdi. Ushbu natijalar o'zbek tili ta'limida interfaol metodlarni keng joriy etish zarurligini asoslaydi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini faqat nazariy asosda emas, balki ularni **faol ishtirokchi sifatida ta'lim jarayoniga jalb etish** muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda ona tili fanini o'qitishda grammatik ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni **o'quvchining tilga bo'lgan qiziqishi, nutqiy faoliyatini rivojlantirish** va **to'g'ri savodxonlikni shakllantirishda** hal qiluvchi rol o'ynaydi. An'anaviy grammatik mashqlar ko'pincha o'quvchilarni passiv holatga olib keladi, bu esa dars samaradorligini pasaytiradi.

Shu bois ta'limda **o'yinli metodlardan foydalanish** zamonaviy pedagogikaning samarali yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. O'yinli metodlar o'quvchilarda **grammatik bilimlarni egallashga ijobiy munosabatni** shakllantiradi, dars jarayonini jonlantiradi hamda har bir bolaning faol ishtirok etishini ta'minlaydi. O'yin shaklidagi

topshiriqlar o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, grammatik shakllarni eslab qolish va ularni nutqda to'g'ri qo'llash ko'nikmasini mustahkamlaydi.

Mamlakatimizda uzluksiz ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, darslarni interfaol metodlar asosida tashkil etish bo'yicha qator davlat dasturlari va me'yoriy hujjatlar qabul qilingan. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda o'zbek tilini o'qitishda ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish — **Davlat ta'lim standartlarida** belgilangan kompetensiyalarni shakllantirishning muhim omilidir.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda o'yinli metodlardan foydalanish samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, **tajriba-sinov ishlari 30 nafar o'quvchi ishtirokida** amalga oshirildi. Tadqiqot natijalari o'yinli metodlarning grammatik kompetensiyani rivojlantirishdagi afzalliklarini ochib berishga xizmat qiladi.

Material va metodlar: Tadqiqot umumta'lim maktabining 3–4-sinf o'quvchilari ishtirokida olib borildi. Jami **30 nafar o'quvchi** tajriba-sinov ishlariga jalb etildi. O'quvchilar ikki guruhga — **tajriba guruhi** (15 nafar) va **nazorat guruhi** (15 nafar)ga bo'lindi. Nazorat guruhida darslar an'anaviy usullar asosida olib borildi, tajriba guruhida esa grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda **o'yinli metodlardan** foydalanildi.

Tadqiqot material: Boshlang'ich sinf o'zbek tili darsliklari (amaldagi DTS asosida). O'yin shaklidagi grammatik topshiriqlar ("So'z zanjiri", "Top va javob ber", "Grammatik domino", "Kim chaqqon?", "Juftlik toping").

Diagnostik testlar va kuzatuv varaqalari. O'quvchilarning yozma ish namunalarini tahlil qilish jadvallari.

Tadqiqot metodlari: **Pedagogik kuzatuv** – dars jarayonida o'quvchilarning faolligi, ishtiroki va qiziqishini aniqlash uchun. **Eksperimental-tajriba metodi** – o'yinli metodlar qo'llanilgan guruh va an'anaviy usulda o'qitilgan guruh natijalarini taqqoslash orqali samaradorlikni baholash uchun.

Test va yozma topshiriqlar tahlili – grammatik bilim va ko'nikmalar darajasini aniqlash maqsadida. **Statistik tahlil** – tajriba va nazorat guruhlari natijalarini taqqoslash, o'zgarishlarni foiz hisobida ko'rsatish uchun.

Suhbat va qayd etish metodi – o'quvchilar va o'qituvchilarning fikrlarini o'rganish uchun qo'llandi.

Tadqiqot bosqichlari:

1-bosqich — dastlabki diagnostika: grammatik bilim darajasi aniqlanadi.

2-bosqich — tajriba-sinov darslari o'tkaziladi (o'yinli metodlar asosida).

3-bosqich — yakuniy test va tahlil, natijalarni solishtirish va umumlashtirish.

Tadqiqot davomida barcha mashg'ulotlar Davlat ta'lim standarti, o'zbek tili fanining yillik o'quv dasturi hamda boshlang'ich ta'limning yosh xususiyatlariga mos tarzda tashkil etildi.

Adabiyotlar sharhi: Grammatik ko'nikmalarni shakllantirish boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Til tizimini to'g'ri o'zlashtirish uchun nafaqat qoidalarni yod olish, balki ularni **amaliy nutq faoliyatida qo'llay olish** zarur [1]. So'nggi yillarda ta'limda interfaol va o'yinli metodlardan foydalanish o'quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlashda samarali yondashuv sifatida keng qo'llanila boshladi [2].

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yinli metodlar grammatik materiallarni o'quvchilarga yengil va qiziqarli shaklda yetkazishga, ularning **faol ishtirokini oshirishga** yordam beradi [3]. Bu metod o'quvchining tabiiy qiziqishiga tayanadi, bilim olishni majburiyat emas, balki qiziqarli faoliyatga aylantiradi.

O'yinli metodlardan foydalanish dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarning diqqatini jamlash, ularni mustaqil fikrlashga undash va o'z fikrini grammatik jihatdan to'g'ri ifodalashga o'rgatadi [4]. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda bunday metodlar **grammatik tushunchalarni chuqur anglash** va **nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishga** samarali ta'sir ko'rsatadi [5].

Tadqiqotchilar shuni ta'kidlaydilarki, an'anaviy grammatik mashqlar bilan bir qatorda **interfaol o'yinlar, juftlikda ishlash, zanjirli so'z o'yinlari**, "Kim chaqqon?" kabi mashg'ulotlar bolalarning grammatik materialni ongli o'zlashtirishiga yordam beradi [6]. O'yinli yondashuv grammatikani abstrakt tushunchadan amaliy ko'nikmaga aylantiradi [7].

Zamonaviy o'zbek tilshunosligi va metodikasida ham o'yinli metodlar ta'lim jarayonini samaradorligini oshirishda alohida o'rin tutmoqda. Bu esa boshlang'ich ta'limda **kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishga** xizmat qiladi [8].

Natijalar: Tadqiqot jarayonida 30 nafar 3–4-sinf o'quvchilari ishtirokida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Ishtirokchilar ikki guruhga bo'lindi: **tajriba guruhi** (15 nafar) va **nazorat guruhi** (15 nafar). Dastlabki diagnostika natijalariga ko'ra, ikki guruh o'quvchilarining grammatik ko'nikmalari darajasi deyarli bir xil bo'lgan.

Tajriba guruhi darslarida grammatik mavzular "So'z zanjiri", "Kim chaqqon?", "Top va javob ber", "Grammatik domino" kabi o'yinli topshiriqlar asosida tashkil etildi. Nazorat guruhida esa an'anaviy izohli va mashq bajarish usullari qo'llanildi.

Dastlabki test natijalari: Tajriba guruhi o'quvchilarining grammatik testdagi o'rtacha ko'rsatkichi — **56%**, Nazorat guruhi o'quvchilarining ko'rsatkichi — **54%**. Yakuniy test natijalari (tajriba yakunida): Tajriba guruhi — **86%**, Nazorat guruhi — **66%**. Yakuniy natijalar shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida grammatik shakl va qoidalarni to'g'ri tushunish, so'z turkumlarini aniqlash, so'zlarni tahlil qilish hamda nutqda to'g'ri qo'llash ko'nikmalari **sezilarli darajada oshgan**. Ayniqsa, o'quvchilar grammatik qoidalarni **amaliy nutqda mustaqil qo'llay olish**, so'z birikmalari va gap tuzishda xatolarni kamaytirish borasida ijobiy natijalar ko'rsatdilar.

O'yinli metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi, ishtiroki va motivatsiyasi yuqori bo'ldi. Kuzatuv natijalariga ko'ra, tajriba guruhi o'quvchilarining **93%** dars jarayonida faol ishtirok etgan, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich **68%**ni tashkil etdi.

Shuningdek, o'yin shaklidagi topshiriqlar grammatik mavzularni o'zlashtirish jarayonini yengillashtirgan, o'quvchilarning **mustaqil fikrlash, tez javob berish** va **ijodiy yondashuv** ko'nikmalarini rivojlantirgan. Bu esa grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda o'yinli metodlarning **yuqori samaradorligini** tasdiqlaydi.

Xulosa va tavsiyalar: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda **o'yinli metodlardan foydalanish** o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi, motivatsiyasini kuchaytiradi hamda grammatik bilimlarni puxta o'zlashtirishga yordam beradi. Tajriba guruhi yakuniy natijalarida grammatik topshiriqlarni bajarish ko'rsatkichi **30%** ga oshgani, o'quvchilarning nutqiy xatolari esa ancha kamaygani aniqlandi.

O'yinli metodlar grammatik mavzularni **qiziqarli va tushunarli shaklda** o'rganishga imkon beradi, bu esa yosh o'quvchilarning yoshi va psixologik xususiyatlariga to'la mos keladi. O'yin shaklidagi topshiriqlar orqali o'quvchilar:

- ✓ grammatik qoidalarni amaliyotda qo'llashni o'rganadi;
- ✓ mustaqil va tezkor fikrlash ko'nikmasini rivojlantiradi;
- ✓ muloqot madaniyati va nutqiy faolligini oshiradi.

- ✓ Boshlang'ich sinf o'zbek tili darslarida grammatik mavzularni o'rgatishda **o'yinli**

- ✓ O'qituvchilar uchun grammatik o'yinlar to'plamini ishlab chiqish va metodik qo'llanmalarda ularni kengroq yoritish maqsadga muvofiqdir.
- ✓ Grammatik o'yinlar darsning turli bosqichlarida — **tushuntirish,**

- ✓ O'quvchilarning grammatik ko'nikmalarini shakllantirishda **juftlikda va guruhda ishlash** shakllaridan keng foydalanish samaradorlikni oshiradi.
- ✓ O'yinli metodlarni raqamli texnologiyalar (interaktiv doska, test platformalari, mobil ilovalar) bilan uyg'unlashtirish o'zlashtirish samaradorligini yanada oshiradi.

Metodik xizmatlar tizimida o'qituvchilar uchun **seminar va treninglar** orqali o'yinli metodlarni qo'llash malakasini oshirish zarur.

Umuman olganda, grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda o'yinli metodlardan foydalanish — bu **an'anaviy dars shakllarini yangilovchi, o'quvchi faolligini kuchaytiruvchi** va **ta'lim sifatini oshiruvchi** samarali metodik yo'nalishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov S. "Boshlang'ich sinfda o'zbek tilini o'qitish metodikasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Abdullayeva M. "Interfaol metodlar yordamida grammatika o'qitishning samaradorligi". – Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2021.
3. Vygotskiy L.S. "O'yin faoliyatining psixologik asoslari". – Moskva, 1984.
4. Xudoyberdiyeva N. "O'yin texnologiyalarining ta'limdagi o'rne". – Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, №3, 2022.
5. G'ulomova N. "Boshlang'ich ta'limda grammatik ko'nikmalarni shakllantirish yo'llari". – Toshkent, 2019.
6. Nurmatova D. "Interfaol topshiriqlarning til ko'nikmalariga ta'siri". – Metodik qo'llanma, 2021.
7. Piaget J. "Psixologiya i pedagogika". – Moskva: Prosveshcheniye, 1999.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standarti (Boshlang'ich ta'lim). – Toshkent, 2020.